

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті проаналізовано шляхи вдосконалення та підвищення якості системи освіти у вищих навчальних закладах України. Обґрунтовано необхідність використання сучасних технологій, нових механізмів і методів управління в освітній галузі. Автором акцентовано увагу на важливості забезпечення впровадження моніторингу якості в процес підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей. Визначено сутність та зміст моніторингу якості освіти майбутніх фахівців. Дано визначення поняття "моніторинг". У статті розглянуто зміст моніторингу в різних галузях науки. Доведено, що використання моніторингу є основним інструментом оцінки ефективності процесу підготовки та передбачення подальших кроків до її підвищення.

Ключові слова: моніторинг, зміст моніторингу, якість освіти, професійна підготовка, вчителі філологічних спеціальностей.

Постановка проблеми. Актуальним у процесі інтеграції України в Європейський освітній простір у межах Болонського процесу є пошук шляхів удосконалення та підвищення якості системи освіти. Важливі зміни у соціально-економічній сфері України, її інтеграція в європейське та світове товариство вимагають використання сучасних технологій, нових механізмів і методів управління в різних сферах людської діяльності, в тому числі й в освітній галузі. Загальновідомим у світі є факт, що якісний рівень освіти забезпечується за допомогою відповідних механізмів, що одержали назву моніторинг. Під моніторингом розуміється цілеспрямоване, спеціально організоване, неперервне спостереження за змінами основних параметрів якості освіти з метою своєчасного прийняття необхідних управлінських рішень із корекції навчального процесу та створення для цього умов на базі аналізу, оцінки та інтерпретації зібраної інформації та педагогічного процесу [1: 368].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення та аналіз наукових і методичних джерел продемонстрували наявність широкого спектру досліджень з питань якості підготовки майбутніх фахівців у вищій школі. Так, теоретико-методологічні проблеми реформування та якості вищої освіти розглядаються у роботах Р. Барнетта, Я. Болнобаша, Д. Гріна, І. Зязюна, С. Калашнікової, К. Корсака, В. Кременя, В. Лугового, С. Ніколаєнко, Л. Харві, П. Якобсона, та ін.; досвід впровадження моніторингу в освітній процес висвітлено у дослідженнях О. Андрюшиної, І. Булах, Г. Єльнікової, В. Калней, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Майорова, Д. Матроса, З. Рябової та ін.; педагогічні умови, засоби і механізми управління якістю освіти на основі моніторингу досліджуються в роботах Н. Алексєєвої, Н. Байдацької, І. Деньковича, Т. Лукіної, Л. Коробович, І. Найдьонової, О. Пехоти, Л. Тарасюк, О. Туржанської.

Усе викладене вище доводить, що питання впровадження моніторингу якості у процес професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей у теорії та практиці висвітлено недостатньо.

Проведений аналіз наукових праць та вивчення стану моніторингу якості підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей дали можливість виявити суперечності: 1) між існуючими формами контролю та їх результатами; 2) між необхідністю здійснювати постійний моніторинг якості професійних знань і відсутністю системи такого моніторингу у ВНЗ, що готують майбутніх учителів філологічних спеціальностей; 3) між високим потенціалом моніторингу якості професійної підготовки і недостатністю методичних рекомендацій щодо його практичної реалізації для керівників і педагогічних працівників.

Метою статті є визначення сутності та змісту моніторингу якості професійної підготовки майбутніх філологів у зв'язку з підвищенням вимог до системи забезпечення якості професійної підготовки в сучасній вищій школі.

Виклад основного матеріалу. В умовах стрімкого реформування та розвитку освітнього простору професійна підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей повинна сприяти підвищенню їх конкурентоспроможності на ринку праці, де отримані у вищому навчальному закладі знання, уміння і навички дають можливість адаптуватися до створених умов. Необхідно враховувати той факт, що робота вчителя пов'язана з вирішенням щоденних професійних завдань та прогнозуванням майбутніх, тому майбутні вчителі-філологи повинні мати ґрунтовну підготовку й постійно здобувати нові знання, що сприятиме кращим результатам під час професійної діяльності. Врахування цих фактів дозволить спрямувати професійну підготовку майбутніх фахівців на розвиток людини як особистості та як суб'єкта навчальної діяльності протягом усього життя. Тому під час професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей необхідно створити умови для взаємодії основних компонентів діяльності вищого навчального закладу, зокрема, процесу і результату, забезпечити їх якість на рівні, що відповідає

як міжнародним, так і вітчизняним стандартам. Ми поділяємо думку тих науковців, які вважають, що така взаємодія можлива за умови впровадження у процес професійної підготовки майбутніх спеціалістів низки системних заходів, а саме: кредитно-модульної технології навчання з рейтинговою системою оцінювання навчальних досягнень студентів, застосування інформаційних технологій та використання моніторингу як механізму відстеження та контролю за якістю підготовки майбутніх фахівців [2 :40-45].

У наукових доробках вітчизняних та зарубіжних учених різних років приділяється багато уваги моніторингу освітнього процесу, зокрема, якості освітніх проектів на основі моделей системної динаміки (А. Борзенко-Мірошніченко), моніторингу якості освіти в загальноосвітній школі (Л. Гриневиц, Т. Лукіна, П. Семиволос, З. Рябова, L. Stone, I. Krefte, J. Ross). Дослідження М. Загірняка присвячені аналізу моніторингу в освіті як науково-методичного феномена, а також деяким питанням моніторингу як форми пізнавальної діяльності. Праці А. Дахіна – моніторингу успішності та ефективності навчальної роботи. J. Abedi, L. Anderson, P. Barton, H. Braun визначили фактори, які впливають на результати навчальних досягнень. І. Шимків розглянув моніторинг якості освіти у школах Німеччини другої половини ХХ століття.

Але, на нашу думку, актуальним залишається отримання безперервної інформації про динаміку змін якості професійної підготовки майбутніх учителів-філологів, а також її коригування та прогнозування у ВНЗ на основі її аналізу, отже, виникає необхідність у постійному спостереженні за процесом їх підготовки та її результатом для того, щоб отримати очікуваний результат. З цього випливає, що питання впровадження моніторингу якості у навчальний процес з метою вдосконалення професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей є нагальною потребою сьогодення.

Поняття "моніторинг" трактується неоднозначно. Відомо, що зміст будь-якого поняття характеризує його властивість, тому трактування змісту моніторингу неможливо без розуміння сутності моніторингу якості професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Так, вперше об'єктом наукового дослідження моніторинг став в екології, а пізніше – і в інших суспільних науках. До моніторингу існувало два підходи. За одним із них, моніторинг містить такі складові, як спостереження, оцінку і прогноз стану природного середовища і діяльності людини, а за іншим, визначається як ціла система спостереження та контролю оцінювання і управління навколишнім середовищем [2 :32]. Автори наголошують, що зміст моніторингу у даному випадку полягає у виконанні двох взаємопов'язаних функцій: спостереження та попередження.

У медицині моніторинг використовується з метою виявлення та попередження критичних ситуацій, які є шкідливими або небезпечними для здоров'я людини. Крім того, в медицині також розрізняють різноманітні види моніторингу, наприклад, санітарно-гігієнічний, температури тощо.

У соціології під моніторингом розуміють організовану сукупність регулярно повторюваних спостережень, мета яких полягає в науково-інформаційній допомозі певним установам у реалізації соціальних програм. Соціологічний моніторинг дозволяє відстежувати зміни у суспільстві, соціальні орієнтації різних соціальних груп населення, вимірювати ступінь соціальної напруженості тощо.

В економіці моніторинг розглядається як необхідне інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, що забезпечує корекцію умов, які стримують функціонування і розвиток об'єкту, а також його повних параметрів. Так, наприклад, розрізняють моніторинг продукції, цін, податків тощо.

Стосовно освіти, зокрема професійної, моніторинг носить активний характер, так як він орієнтований на створення інформаційної бази для прийняття управлінських рішень щодо підвищення її якості. Сьогодні моніторинг активно використовують з метою оцінки якості освітніх послуг, його визнано дуже важливим елементом систем управління якістю освітньої діяльності вищих навчальних закладів України. Як ми вже зазначили, моніторинг в освіті визначається науковцями як система збирання, оброблення, зберігання і розповсюдження даних про освітню систему або її окремі елементи. В свою чергу, ця освітня система зорієнтована на інформаційне забезпечення управління і дає можливість висловлювати судження про стан об'єкта в будь-який час та має можливість забезпечити прогноз його розвитку [3].

Педагогічний моніторинг трактується вченими як безперервне систематичне відстеження стану та результатів педагогічного процесу з метою управління їхньою якістю та підвищенням ефективності [4]. Ми поділяємо точку зору тих учених, які наголошують, що не потрібно ототожнювати такі поняття, як "моніторинг", "вивчення", "експертиза", "оцінювання", "спостереження", "контроль", "діагностика", "дослідження", "інформаційне забезпечення управління". У всіх цих поняттях існують спільні компоненти, властиві функції та ознаки. Ретельно проаналізувавши їх, дослідники зазначають, що між ними є й значні розбіжності [5 :15-16; 6; 7]. Варто зауважити, що всі ці поняття відображають різні сторони, функції, властивості та ознаки моніторингу і можуть виявлятися у різних варіантах в залежності від ситуації. Отже, ми можемо констатувати, що сутність моніторингу є досить складною і містить багато аспектів. Буде правильним вважати підхід до сутності моніторингу як до системи окремих заходів, які спрямовані на досягнення запланованої мети. Виходячи з вищезгаданого, моніторинг якості професійної підготовки може розглядатися як система певних кроків, які спрямовані на вдосконалення та поліпшення її якості.

Спираючись на аналіз наукових досліджень по темі, ми можемо констатувати, що саме моніторинг є основним засобом вивчення якості професійної підготовки майбутніх учителів філологічних

спеціальностей у вищих навчальних закладах України, так як саме моніторинг є тим інструментом, який може оцінити ефективність процесу підготовки та передбачити подальші кроки до її підвищення. Отже, ми можемо визначити моніторинг якості професійної підготовки майбутніх філологів як систему збирання, зберігання, аналізу й розповсюдження інформації про якість їх підготовки згідно певних критеріїв, що забезпечує ефективність управління процесом підготовки: корегування, прогнозування подальшого розвитку та вдосконалення.

Висновки. Таким чином, створення та реалізація системи моніторингу надасть змогу ефективно впливати на якість та результативність професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей. Здійснення моніторингу якості надасть можливість систематичного відстеження процесу становлення майбутнього вчителя-філолога та фіксування досягнення якості його професійної підготовки та корегування проблем майбутніх фахівців на будь-якому етапі, сприяння її ефективності та вдосконаленню.

Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення ефективності даних положень та їх реалізацію у процесі підготовки майбутніх учителів-філологів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник іншомовних слів / [уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута]. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.
2. Бенькович Н. В. Педагогічні умови моніторингу якості професійної підготовки майбутніх економістів у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Н. В. Бенькович. – Київ, 2014. – 241 с.
3. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании. Книга 1 / А. Н. Майоров. – СПб. : Издательство "Образование-Культура", 1998. – 344 с.
4. Ильина Т. В. Мониторинг образовательных результатов в учреждении дополнительного образования детей : научно-методический аспект / Т. В. Ильина. – Ярославль, 2000. – 140 с.
5. Байдацька Н. М. Спільні риси і відмінності педагогічного моніторингу, діагностики, дослідження, контролю і оцінювання / Н. М. Байдацька // Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія. Випуск 19. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2007. – С. 14–19.
6. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів : [навч. посібник] / І. П. Підласий. – К. : Україна, 1998. – 323 с.
7. Різник Л. М. Теоретичні основи педагогічної діагностики освіти / Л. М. Різник // Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – 2007. – 468 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of Foreign Words] / [uklad. S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa]. – K. : Nauk. dumka, 2000. – 680 s.
2. Ben'kovych N. V. Pedagogichni umovy monitoryngu yakosti profesiynoyi pidgotovky maybutnikh ekonomistiv u vyshchomu navchal'nomu zakladi [Pedagogical Conditions for Monitoring of the Future Economists' Professional Preparation Quality in Higher Educational Establishment] : dys. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 / N. V. Ben'kovych. – Kyiv, 2014. – 241 s.
3. Mayorov A. N. Monitoring v obrazovanii. Kniga 1 [Monitoring in Education. Book 1] / A. N. Mayorov. – SPb. : Izdatels'tvo "Obrazovanie-Kul'tura", 1998. – 344 s.
4. Il'yina T. V. Monitoring obrazovatel'nykh rezul'tatov v uchrezhdeniyakh dopolnitel'nogo obrazovaniya detey : nauchno-metodycheskiy aspekt [Monitoring of Educational Results in Additional Educational Establishments for Children : the Scientific-Methodological Aspect] / T. V. Il'yina. – Yaroslavl', 2000. – 140 s.
5. Baydats'ka N. M. Spil'ni rysy i vidminnosti pedagogichnogo monitoryngu, diagnostyky, doslidzhennya, kontrolyu i otsinyuvannya [Similarities and Differences of the Pedagogical Monitoring, Diagnostics, Research, Control and Evaluation] / N. M. Baydats'ka // Naukovi zapysky. Seriya : Pedagogika i psykholohiia. Vypusk 19 [Scientific Notes. Series : Pedagogics and Psychology]. – Vinnytsya : VDPU im. M. Kotsyubyns'kogo, 2007. – S. 14–19.
6. Pidlasyi I. P. Diagnostyka ta ekspertyza pedagogichnykh proektiv [Diagnostics and Expertise of Pedagogical Projects] : [navch. posibnyk] / I. P. Pidlasyi. – K. : Ukraina, 1998. – 323 s.
7. Riznyk L. M. Teoretychni osnovy pedagogichnoyi diagnostyky osvity [Theoretical Backgrounds of the Educational Pedagogical Diagnostics] / L. M. Riznyk // Vyshcha osvita u konteksti integratsiyi do yevropeys'kogo osvithnogo prostoru [Higher Education in the Context of the Integration to the European Educational Space]. – 2007. – 468 s.

Матеріал надійшов до редакції 06.05. 2015 р.

Лытнева И. Ф. Сущность и содержание мониторинга качества образования профессиональной подготовки будущих учителей филологических специальностей.

В статье проанализированы пути усовершенствования и повышения качества системы образования в высших учебных заведениях Украины. Обоснована необходимость использования современных технологий, новых механизмов и методов управления в образовательной сфере. Автором обосновывается важность внедрения мониторинга качества в процесс подготовки будущих учителей филологических специальностей. Были определены сущность и содержание мониторинга качества профессиональной подготовки будущих учителей-филологов. Обобщены понятия "сущность" и "содержание" мониторинга качества образования. Проанализировано понятие "мониторинг" и

доказано, что оно является основным инструментом, позволяющим оценить эффективность процесса подготовки будущих филологов и предвидеть следующие шаги по ее повышению на всех этапах обучения в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: *мониторинг, содержание мониторинга, качество образования, профессиональная подготовка, учителя филологических специальностей.*

Lytnyova I. F. The Essence and Contents of Monitoring the Professional Training Quality of Future Teachers of Philological Specialities.

The article analyzes the ways of improving and increasing the educational system quality in higher educational establishments of Ukraine. The necessity of using modern technologies, new mechanisms and management methods in the educational sphere are grounded. It is closely connected with new tendencies in the sphere of education while Ukraine is reforming its system of education. Monitoring is recognized as one of the effective methods of increasing the professional training quality of future teachers of philological specialities. Also, the definition of the term "monitoring" is given. The connection of monitoring with all branches of science is proved, including ecology, medicine, sociology, psychology, economics, pedagogy. The article concentrates its attention on the pedagogical monitoring so as it gives the opportunity to realize the constant systematic observation of conditions and results of the pedagogical process and manage their quality and their effectiveness improvement. It is stressed in the article that monitoring is a complicated and many-sided process. Its components interrelate and cooperate within the process of implementing this monitoring into the process of learning the future philological teachers' professional training quality. The monitoring of the future philological teachers' professional training quality is defined as a system of saving, keeping, analyzing and giving the information concerning their training on the basis of the definite criteria which can ensure the management effectiveness of the process of the teachers' training; the correction, prediction of the future development and improvement are meant as these criteria.

Key words: *monitoring, monitoring contents, educational quality, professional training, teachers of philological specialities.*